

STARTNOTITIE

Pilot ondergrond Amsterdamsevaart te Haarlem

"Een studie om kennis en ervaring op te doen voor het integreren van onder en bovengrond in ruimtelijke planologie van Haarlem"

HOOFDSTUK 1 – INLEIDING

1.1 - Introductie

Haarlem heeft de ambitie om zich vitaal, klimaatadaptief en duurzaam te ontwikkelen. Een integrale ruimtelijke afweging voor het gebruik van de ondergrond in verbinding met de bovengrond is de kans om de Haarlemse ambities te verwezenlijken en daarnaast de functies van de ondergrond ook duurzaam te borgen.

De ondergrond in Haarlem heeft ruimte voor duurzame energie, ecologie, infrastructuur, kabels en leidingen, waterberging. Deze baten kunnen worden verzilverd door een efficiënte ruimtelijk toepassing in het stedelijke gebied en leveren zo een positieve bijdrage aan maatschappelijke thema's als klimaatverandering en de kwaliteit van de leefomgeving. De kosten en baten liggen bij de diverse gebruikers van de ondergrond. Daarbij heeft iedere organisatie zijn eigen opgaven, belangen, visies, prioriteiten en tijdshorizonten. Dit maakt het essentieel dat een integrale ruimtelijke afweging voor gebruik van ondergrond en bovengrond samen met alle stakeholders wordt opgesteld. De stakeholders zijn onder andere het Hoogheemraadschap Rijnland, PWN, Alliander, de Provincie Noord-Holland. Ook Nedtrain en KPN worden benaderd voor deelname.

Vernieuwend in dit project is de integratie van de ondergrond in de ruimtelijke planvorming. In het proces hiernaartoe wordt een kruisbestuiving van alle relevante beleidsvelden, kennis en afdelingen voorzien. Nieuw beleid wordt hierbij niet opgesteld, het is de 3D-integratie van bestaand beleid en de brede organisatorische samenwerking die dit plan uniek maken.

Het ideale toekomstbeeld is een gebiedsdekkend geïntegreerd ruimtelijk plan van boven en ondergrond waarin de ambities van Haarlem transparant tot uiting komen. Op dit moment is het opstellen van een dergelijk plan voor de gehele stad nog een te grote opgave. In Haarlem maar ook in Nederland heeft deze volledige integrale aanpak niet eerder plaatsgevonden. Om kennis en ervaring op te doen wordt gestart met een pilot in het potentiële ontwikkelingsgebied "Amsterdamsevaart".

In dit projectgebied wordt gezocht naar combinaties van boven- en ondergrondse functies die een win-win effect sorteren. Resulteert de integratie van ondergrondse en bovengrondse opgaven in een gewijzigd ruimtelijk beeld van het gebied? Levert de ondergrond een financiële en duurzame bijdrage aan de gebiedsontwikkeling van de Amsterdamsevaart? Welke afwegingsprocessen spelen hierbij een rol?

Haarlem is hiermee één van de eerste gemeenten in Nederland die een ruimtelijk plan gaat opstellen waarbij boven en ondergrond als een ruimtelijk domein worden gezien. Op basis van de ervaringen opgedaan in de pilot wordt geëvalueerd of en hoe de integratie van ondergrond en bovengrond voor heel Haarlem in een ruimtelijk plan vastgelegd kunnen worden.

De pilot ondergrond Amsterdamsevaart wordt tevens als casus gebruikt in twee andere projecten van de gemeente Haarlem. Het project digitale 3D-bodemtool, waarin alle ondergrond facetten in het plangebied digitaal worden weergegeven en de impact van keuzes ruimtelijk worden verbeeld. Binnen het project "implementatie Omgevingswet" wordt onderzocht hoe en of keuzes voor ondergronds ruimtegebruik "omgevingswet proof" geborgd kunnen worden.

Daarnaast fungeert het project als pilot binnen STRONG, de Structuurvisie Ondergrond van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. De aanpak Haarlem krijgt hierbij een landelijke voorbeeldfunctie voor integrale aanpak van onder en bovengrond bij gebiedsontwikkeling.

1.2 – Doel van de “pilot ondergrond Amsterdamsevaart”

Het hoofddoel van de pilot ondergrond Amsterdamsevaart is inzichtelijk krijgen welke rol de ondergrond heeft bij een integrale gebiedsontwikkeling. Hoe maken we effectief en duurzaam gebruik van de ondergrond om de diverse toepassingen daarin financieel en ruimtelijk optimaal te benutten? In dit project wordt gezocht naar combinaties van boven- en ondergrondse functies die een win-win effect sorteren. Essentieel in het project is de integrale aanpak, de verbinding van onder- en bovengrond en de verbinding van betrokken partijen. Een procesmatig doel is dan ook om samen met de stakeholders en alle specialismen binnen de gemeente ervaring en kennis op te doen over de rol van de ondergrond in het stedelijk gebied.

Tevens is de pilot bedoeld om ervaring en kennis te verzamelen of en hoe het maken van ruimtelijke plannen inclusief de ondergrond voor heel Haarlem gerealiseerd kan worden.

1.3 – Plangebied

Het plangebied is het ontwikkelgebied Oostradiaal aan de Amsterdamsevaart.

Afbeelding 1: plangebied pilot ondergrond Amsterdamsevaart

Dit gebied is gekozen als pilotgebied om 3 redenen

- het is het plangebied waar in 2009 de gebiedsvisie Oostradiaal voor is vastgesteld. Hierin zijn de ruimtelijke kaders aangegeven voor de bovengrondse ontwikkelingsmogelijkheden.
- er spelen veel aspecten die consequenties hebben voor de ondergrond zoals het graven van extra open water in de Amsterdamsevaart, tunnel realiseren tussen de Prins Bernardlaan en de Oudeweg, ondergronds parkeren, intensief knooppunt programma en realisatie van extra groen
- in de Ontwikkelstrategie Haarlem Oost is voor dit gebied aangegeven dat ondersteuning vanuit de gemeente de kans op realisatie van de ontwikkeling zeer sterk vergroot.

1.4 – Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen variëren van technisch inhoudelijk, financieel tot organisatorisch, juridisch, beleidsmatig en strategisch. Een overzicht van onderzoeksvragen is onderstaand weergegeven.

Huidige toestand

- Hoe zit de feitelijke ondergrond in het plangebied in elkaar?
- Welke activiteiten spelen in het plangebied die van invloed zijn op de ondergrond? (functies ondergrond)
- Welke activiteiten beïnvloeden elkaar, positief dan wel negatief?
- Wie heeft welke belangen bij deze activiteiten?

Toekomstige ontwikkelingen

- Welke opgaven zijn er voor de verschillende (ondergrondse) activiteiten en op welke termijn spelen deze opgaven?
- Welke bijdrage kan de ondergrond leveren aan maatschappelijke opgaven?
- Welke combinaties van opgaven en activiteiten creëren een win-wineffect? (ecosysteemdiensten, kringlopen)
- Kunnen de baten van de ondergrond bij integrale ontwikkeling van het gebied gekwantificeerd worden ten aanzien van realisatiekosten en exploitatiekosten?
- Hoe versterkt en versnelt de integratie van de ondergrond de gebiedsontwikkeling?
- Is het mogelijk om te komen tot een long-term waarborging en duurzame inrichting van de kabel- en leidingtracés?
- Wat betekent de realisatie van de gebiedsvisie Oostradiaal voor de ondergrondse activiteiten/ functies?
- Op welke termijn, op welke plek en tussen welke functies kan de realisatie van de gebiedsvisie Oostradiaal leiden tot het ontstaan van knelpunten in de ondergrond?
- Welke aanbevelingen kunnen gedaan worden ten aanzien van de gebiedsvisie Oostradiaal nu de ondergrond nadrukkelijker wordt meegenomen?
- Hoe ziet de gebiedsontwikkeling eruit wanneer de ondergrond volwaardig wordt meegenomen in het planvormingsproces en de gebiedsvisie Oostradiaal niet als leidend wordt genomen?

Algemeen

- Welke beleid is van toepassing in het plangebied dat effect heeft op de ondergrond?
- Welke wetten en regels zijn van toepassing op de activiteiten die spelen in de ondergrond?
- Welke procedures zijn er aangaande de activiteiten die spelen in de ondergrond en zijn er extra procedures nodig? (bijvoorbeeld een heldere procedure voor de aanleg en vervanging van kabels en leidingen)
- Hoe kan een integrale aanpak/ afweging boven- en ondergrond geborgd worden?

HOOFDSTUK 2 - AANPAK

2.1 – Gefaseerde aanpak van het project

Bij de uitvoering van het project worden 3 fases onderscheiden:

1. Inventarisatiefase.
2. Analysefase.
3. Afwegingsfase.

De inventarisatie en analyse worden afgerond met deelrapportages waarin uitgangspunten, werkwijze en resultaten zijn beschreven. De tussenrapporten worden zowel intern als extern ter commentaar voorgelegd aan de stakeholders. Na de afwegingsfase wordt een integrale ontwerp eindrapportage opgesteld en ter beoordeling aan de stakeholders toegezonden.

In de afsluitende rapportage worden aanbevelingen opgenomen voor de integratie van de ondergrond in een volledige gebiedsdekkend ruimtelijk plan van de gemeente Haarlem.

2.2 -Inventarisatiefase

- Inventarisatie van thema's huidige ondergrond en het ondergronds ruimtegebruik
- Inventarisatie van stakeholders en hun belangen in de ondergrond
- Inventarisatie beleidsopgaven met consequenties voor ondergronds ruimtegebruik

Haarlem heeft een voorselectie van project-thema's gemaakt maar bepaald samen met de stakeholders welke aspecten verder aan bod moeten komen in het project.

De voorgestelde thema's die in de inventarisatie onderzocht worden zijn:

Thema	Effecten
Bodemenergie	- Gebiedsgericht benutten van bodemenergie - Lange termijn besparing energie en -kosten - Vergroten zelfvoorzienendheid.
Kabels en leidingen	- Minder verleggen kabels en leidingen - Betere ruimtelijke kwaliteit bovengrond door geordende kabels en leidingen in de ondergrond - Minder schade aan kabels en leidingen - Beperking verkeershinder door open straten
Ecologie	- Meer ruimte voor bomen - Verhogen kwaliteit leefomgeving - Verlagen hittestress - Reductie CO² uitstoot - Kansen voor ecosysteemdiensten
Kwaliteit bodem en grondwater	- Efficiënte grondstromen - Combinatie werk met sanering - Gebiedsgericht grondwaterbeheer
Stedelijk (grond)water	- Efficiënter rioolbeheer - Minder (funderings-) schade aan gebouwen en infrastructuur - Flexibele berging grondwater - Verlagen hittestress
Ondergronds ruimtegebruik	- Meervoudig ruimtegebruik - Strategische keuzes bij ondergrondse ontwikkelingen

- De keuze voor bovenstaande thema's zijn gebaseerd op de uitgangspunten dat;
- De thema's representatief zijn voor het realiseren van de ambities van Haarlem;
 - Een integrale beleidsafweging voor het facet de ondergrond nog ontbreekt;
 - De thema's relevant zijn voor een integrale ruimtelijke ontwikkeling.

Alle thema's worden digitaal verzameld en weergegeven in een 3-dimensionale bodemtool. Het gebruik van deze techniek maakt het mogelijk om overzicht te krijgen van alle belangen in en functies van de ondergrond.

2.3 -Analysefase.

Op basis van bovengrondse gebiedsvisie Oostradiaal en de informatie uit de inventarisatiefase wordt inzichtelijk gemaakt wat de ondergrondse opgaven zijn. Daarbij worden kansen en knelpunten in beeld gebracht en wordt verkend waar de mogelijkheden voor slimme combinaties liggen. Dit betreft zowel de ondergrondse als bovengrondse aspecten. Het overzicht van opgaven en ondergrondse functies wordt met alle stakeholders besproken en geanalyseerd. Tevens wordt een variant uitgewerkt waarbij de harde fysieke randvoorwaarden van de bovengrondse gebiedsvisie geheel los worden gelaten. Hierbij worden slimme combinaties uitgewerkt die gebaseerd zijn op ambities en beleidsopgaven maar niet op de bovengrondse gebiedsvisie. Het tussenproduct hiervan is de optimale ondergrond variant. De resultaten worden verbeeld met de 3d-bodemtool en met ruimtelijke schetsen van het plangebied.

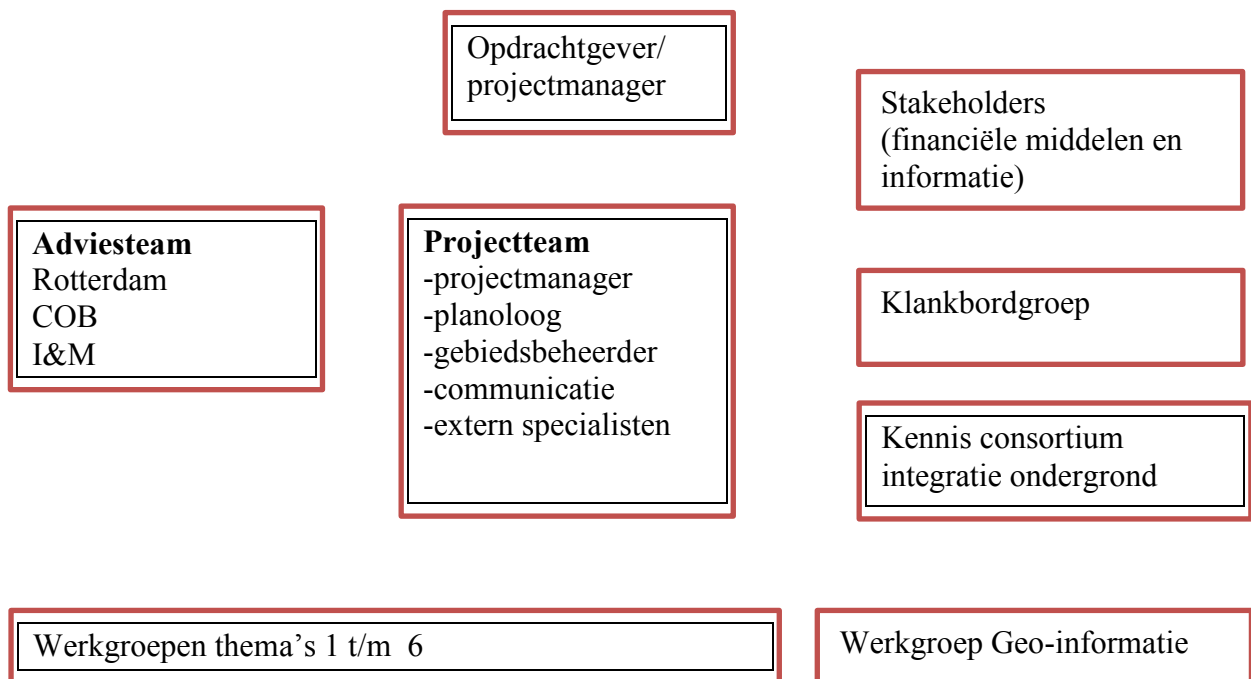
2.4 - Afwegingsfase.

Tijdens de afweging van functies wordt gezamenlijk een prioritering aangebracht van ondergrondse functies en opgaven in het pilotgebied. De integrale afweging van ondergrondse facetten in combinatie met de gewenste bovengrondse ontwikkeling resulteert in een optimaal totaalbeeld van het gebied. Binnen deze afweging wordt naast beleidsmatige ambities en ruimtelijke kwaliteit ook de factor logistiek (zie ontwikkelstrategie oost) meegenomen. Een maatschappelijke kosten baten analyse geeft daarbij inzicht in de consequenties van de gemaakte keuzes. Binnen de afwegingsfase wordt getoetst in hoeverre ruimtelijke keuzes juridisch verankerd dienen te worden en in wat voor vorm dat binnen de Omgevingswet mogelijk kan zijn.

HOOFDSTUK 3 - ORGANISATIE

3.1 - Organisatie

De pilot ondergrond Amsterdamsevaart wordt opgesteld door binnen de gemeente Haarlem en de stakeholders alle relevante informatie van de ondergrond te verzamelen. Dit gebeurt in werkgroepen die vervolgens per thema rapporteren aan een projectteam. In de werkgroepen wordt inhoudelijk de thematische informatie verzameld en digitaal geschikt gemaakt voor toepassing in een integrale afweging. De ambtelijke trekker van de werkgroep fungeert als spil om informatie op te halen uit de werkgroepen en tevens om hun eigen afdeling op de hoogte te houden van de voortgang van het project. In het projectteam wordt alle informatie verzameld en in de vervolgfase wordt geanalyseerd waar knelpunten en kansen liggen.

Opdrachtgever en projectmanager

De afdeling Milieu (Sjoerd Andela) van Stadszaken is ambtelijk opdrachtgever voor het project. Marc van Someren is als projectmanager het eerste aanspreekpunt voor externe partijen, projectondersteuning en de planning. De projectmanager bewaakt risico's, tijd en geld tijdens dit project.

Stakeholders

De ondergrond wordt gebruikt door diverse partijen die elk een eigen belang hebben en knelpunten ervaren. Van de stakeholders wordt verwacht dat zij een financiële bijdrage doen aan het project, informatie verstrekken en deelnemen aan de werkgroepen. Van de stakeholders wordt verwacht dat zij actief meewerken in de werkgroepen die voor hun relevant zijn. Zij leveren input door inbreng van ervaringen, knelpunten, opgaven, belangen, interne werkwijzen, tijdschizonten en overige zaken die specifiek gelden

binnen het pilotgebied . Verwacht wordt dat de input van de stakeholders ook breed gedragen is en gereflecteerd wordt binnen hun eigen organisatie.

Naast de inhoudelijke input in de werkgroepen wordt van de stakeholders ook verwacht dat zijn een deelnemer afvaardigen voor de klankbordgroep.

Externe stakeholders van het project zijn:

- het hoogheemraadschap Rijnland,
- PWN,
- Alliander,
- Provincie Noord-Holland,

Daarnaast wordt contact gezocht met Nedtrain en KPN.

Projectteam

De aansturing en coördinatie van het projectteam wordt uitgevoerd door Marc van Someren. Het projectteam is verantwoordelijk voor de integrale beschrijving van het product.

Het projectteam bestaat uit:

- projectmanager (Marc van Someren)
- planoloog (Gonda Ruijterman)
- John de Ruiters / Geiske Bouma
- vertegenwoordiger gebiedsontwikkeling Haarlem
- communicatieadviseur (M&S/Communicatie)

Het projectteam heeft tenminste elke drie weken overleg ten behoeve van de inhoudelijke afstemming en de voortgangsbewaking. Indien noodzakelijk worden leden van het werkgroepen op ad hoc basis uitgenodigd om hierbij aan te schuiven.

Werkgroepen

Per ondergrond thema wordt een werkgroep opgesteld. In een aantal werksessies wordt met behulp van een externe deskundige informatie uit de werkgroepen gedestilleerd en geëvalueerd waar kansen liggen. De werkgroepen worden samengesteld uit medewerkers van de gemeente Haarlem en medewerkers werkzaam bij de stakeholders. Per werkgroep wordt een ambtelijke trekker gekozen die verantwoordelijk is voor de procesvoortgang in de werkgroep. De teamleider rapporteert aan het projectteam en neemt – op afroep - deel aan het overleg van het projectteam.

De werkgroepen leveren alle technische, projectmatige en juridische input van het specifieke thema waarvoor zij zijn opgesteld. De interne leden van de werkgroepen zijn vertegenwoordigers van alle relevante afdelingen binnen de gemeente Haarlem. Elke werkgroep is verantwoordelijk voor de input van data en beleid en tevens bij de uiteindelijke integrale afweging. Waar nodig worden de werkgroepen ook ondersteund door de projectleiding.

Thematische werkgroepen, beoogde ambtelijke trekker en deelname stakeholders:

- WG 1 Stedelijke water (grond en oppervlaktewater) (Erhard Föllmi), Rijnland;
- WG 2 Ecologie (Laura Meuleman), Provincie Noord-Holland;
- WG 3 Kabels en Leidingen (Bob Lanfermeijer), Alliander, PWN;
- WG 4 Bodemenergie (Hans Bueno de Mesquita), energiecoach, provincie Noord-Holland;
- WG 5 Ondergronds ruimtegebruik (Albert van der Stelt), extern advies;
- WG 6 Bodem- en grondwaterkwaliteit (Steven van t Veer), Rijnland.

Alle relevante data uit de werkgroepen wordt centraal verzameld en weergegeven in de digitale 3D-Bodemtool. Aanspreekpunt en teamleidster van de digitale verwerking is Marjolein Woortman (Afdeling Milieu). In deze werkgroep participeren vanuit de interne

STARTNOTITIE

organisatie Jan Koers en Rolph de Jong. Deze werkgroep wordt zo mogelijk aangevuld met "data-specialisten" van de externe stakeholders.

Adviesteam

Het projectteam wordt zowel op inhoud als proces ondersteund door een adviesgroep van gespecificeerde adviseurs.

Het externe adviestedeam bestaat uit

- John de Ruiter (gemeente Rotterdam)
- Anita Bijvoet (STRONG, ministerie I&M)
- Geiske Bouma (TNO)

Het adviestedeam dient tevens om een goed contact en uitwisseling van kennis en programma met de "leeromgeving" te houden.

Klankbordgroep

In het project wordt via een klankbordgroep op inhoud en proces de voortgang gereflecteerd binnen de organisatie van de gemeente, de stakeholders, wooncorporaties en het bedrijfsleven.

Voor de klankbordgroep wordt binnen de gemeente Haarlem gedacht aan deelname van:

- Max van Aerschot (stadsbouwmeester, gemeente Haarlem)
- Cecile Hubers (gebiedsmanager Oost, gemeente Haarlem)
- Relevante afdelingshoofden Haarlem
- Afvaardiging ruimtelijke kwaliteit

Thematische en interdisciplinaire bijeenkomsten

Binnen de looptijd van het project worden ook bijeenkomsten georganiseerd om kennis uit te wisselen. De inhoud van de bijeenkomsten zal variëren van verdiepend per thema tot interdisciplinair projectbreed. Deze bijeenkomsten worden in principe in samenwerking met de op te stellen externe kennisschil georganiseerd en uitgewerkt.

3.2 – Samenwerking externe partijen

De Pilot ondergrond Amsterdamsevaart, komt tot stand binnen een projectorganisatie met een grote diversiteit aan interne en externe partijen. Door deze brede opzet is participatie direct in het project verweven wat voor een integrale aanpak ook noodzakelijk wordt geacht. In overleg met de gebiedsmanager wordt het afgeraden om in dit stadium actief de participatie van bewoners van de wijk bij het project te betrekken. Het doel van deze exercitie is voor alle partijen namelijk het opdoen van kennis en ervaring over het werkproces in en met de ondergrond. De bevindingen worden gecommuniceerd met B&W en de commissies Beheer en ontwikkeling.

3.3 - Kosten

Voor de ambtelijke inzet van de gemeente Haarlem voor dit project is een urenraming opgesteld. Voor de realisatie van dit integrale project is het uitgangspunt dat de betrokken afdelingen tijd en kennis ter beschikking stellen. Per afdeling wordt verzocht om ca. 165 uur personele input te leveren. De afdelingen Ruimtelijk Beleid en Milieu leveren een grotere personele bijdrage. Een overzicht van alle geraamde uren is bijgevoegd.

externe kosten:

De totaal geschatte externe projectkosten bedragen € 20.000,- . Dit zijn kosten voor drukwerk, communicatie en projectondersteuning van een werkervaringsstudent. De projectkosten zijn opgenomen in het bodemprogramma (Verlenging bodemprogramma 2010-2014 met 1 jaar. 2014/391857).

PWN, Alliander en het Hoogheemraadschap Rijnland zijn indien noodzakelijk bereid een financiële bijdrage aan het project te leveren.

3.4 – Product en Planning

1. In april 2015 wordt de startnotitie vastgesteld door het college van B&W en door de stakeholders bekrachtigd;
2. april-september 2015, kick-off meeting, uitwerken van inventarisatie fase, rapportage en terugkoppeling;
3. oktober – januari 2015 uitwerking analysefase met rapportage en terugkoppeling;
4. februari – mei 2016 uitwerken van afwegingsfase en afrondende rapportage.

Na afronding van het project wordt het college geïnformeerd over de uitkomst van deze pilot en een keuze maken over een vervolg en vertaalslag naar een totale visie voor het gehele grondgebied van Haarlem.

Raming kosten en tijdbesteding

	Inventarisatie	Analyse	Afwegen	Totaal	€
Interne uren:					
Marc van Someren	150	150	150	450	
Gonda Ruijterman	75	75	50	200	-
Milieu projectteamlid	25	25	25	75	
Milieu werkgroep	30	30	30	90	-
OGV projectteamlid	25	25	25	75	
OGV werkgroep	30	30	30	90	
RB projectteamlid	25	25	25	75	
RB werkgroep	30	30	30	90	-
Digitale informatie	100	100	100	300	
GOB projectteamlid	25	25	25	75	
GOB werkgroep	30	30	30	90	-
Werkervaringsstudent	350	350	300	1000	6.000,-
Communicatie					10.000,-
Print en drukwerk					4.000,-
Externe bijdrage:					
Procesbegeleiding (consortium)	Nader te bepalen	Ntb	Ntb	Ntb	-
I &M – Strong	Ntb	Ntb	Ntb	Ntb	-